

Epifyytti

Hanna Schaafsma^a

Leikityt vedet ja luova liittymisen kyky

Käsittelen epifyytissäni vettä laadullisesti ja ilmaisullisesti kykynä yhteyteen. Hahmottelen veden transformatiivista liikettä luovuudesta ja leikistä käsin toiminnallisena kykynämme liittyä maailmaan. Luotaan esiin vedenkaltaista osallisuudessa uudistumisen ontologiaa, olemassaoloa elävänä suhteena.

Teksti ammentaa humanistisen ympäristötutkimuksen, fenomenologisen filosofian ja taiteellisen tutkimuksen keskusteluista. Pohdintani kietoutuu kursivoituihin otteisiin luontokulttuurisen ympäristösosiologian pienoistutkielmasta *Leikin vedet, veden leikki*, jossa havainnoin sitä, kuinka lapsi ja vesi toteutuvat toisiinsa erottumattomasti kietoutuneina, toisensa läpäisevinä, toisiaan luovana uudistuvana suhteena. Lähestyn leikin ja taiteellisen työskentelyn aineellisuuteen juurtunutta kuvittelua eläytymisenä ja eläytymistä tietämisenä.

Kirjoittajana lähestyn epifyytin muotoa sen sisällöstä käsin vetisen dramaturgian kysymyksenä; virtaavana ja assosioivana liikkeenä, vähitellen merkityksiin avautuvina uomina, antautumisena muodonmuutoksen prosessiin sen lopputulosta ennalta tietämättä.

Luova vetinen liike

”Uudet elämänmuodot syntyvät kenties rajoilla, välisyyden virittämässä liikkeessä – vasten, kautta, kanssa. Ne sikiävät ensi alkuun ylitsepääsemättömiltä näyttävissä eroissa, kunnes hiljalleen luova nälkä kuroo esiin materiaa, merkitystä; tahmeaa, sakeutuvaa, kiteytyvää, itse itseään tahtovaa, vielä nimeämätöntä, mutta jo aistittavissa olevaa – ja jonka muotoutumista voi tarkastella sanattomana artikulaationa yhteydestä, elävästä suhteesta ympäröivään todellisuuteen.” (Schaafsma 2025)

”*Jotain tapahtuu*”, hahmottelee Astrida Neimanis (2012, 107) ekotonin käsitettä näin liikkeestä käsin tekstissään *Hydrofeminism: Or, On Becoming a Body of Water*. Hän ei lähesty ekotonia pelkästään kahden viereisen ja erilaisen ekosysteemin välisenä, monimuotoisena ja uusia lajeja sisältävänä raja- tai siirtymävyöhykkeenä (Encyclopaedia Britannica 2021),

^a Lapin yliopisto, hanna.schaafsma@gmail.com

vaan tuntuu löytävän ekotonin *tulemisessaan* liminaalitulana, vetisenä kohtaamisen ja läpäisevyyden kykynä, erillisyyttä ja erotteluja radikaalisti purkavana ja vuotavana, suhteisina mahdollistumisen ja merkityksellistymisen aineellisina ilmaisuliikkeinä – kenties, tulkinnassani, jonakin muotoutumisessaan. Neimaniksen (2012, 107) kuvausta ekotonista lainaten; ”...luomisena, muuttumisena, tulemisena, kokoamisena, lisääntymisenä, poikkeamisena, erottautumisenä, luopumisena”.

Olen pitkään kantanut kuvaa ekotonista jonkinlaisena ontologisena ilmaisuna: *minä muotoutumisessaan*, siten toisiin aina jo aineellisuudessani lähtemättömästi ja välttämättä merkityksissä kietoutuvana toteutumisena, tapahtumisena *kohti, kanssa*. Kykynäni liittyä liityttynä. Ranta, lieju, limakalvo? Sakeutuva, haihtuva, läpäisevä, läpäisty? Missä minä alkaa ja sinä päättyy? *Miten* olla kanssa? Sama vesi kannattelee ja hukuttaa. Mitä on tämä hedelmällinen, mutta päättymätön kodittomuus, virtaava sijattomuus luovuutena, minän ja toisen toteutuminen liikkeessä ja liikkeenä?

Vesi ilmenee kierrossaan ja liittymisen kyvyssään transformaationa, määrittäen transformaation uuteen merkitykseen muuntumisena suhteessa ympäristöön. Filosofi Gaston Bachelard (2015, 15–16) hahmottelee poeettisessa esseessään *Vesi ja unet* vettä laadullisesti koettuna primaarisena orgaanisena todellisuutena, meissä vaikuttavana itseään ilmaisevana materiaana, uneksintamme temperamenttina, materiaalisena dynamiikkana; vettä virtaavana, dynaamisena *kohtalon tyyppinä* – tulkintani mukaan erityisenä maailmassa ilmenemisen ja toteutumisen tapana, joka Bachelardin sanoin alinomaa muuttaa olemassaolonsa substanssia. Tätä vasten Herakleitoksen oppi kaiken virtaamisesta todella on Bachelardille ”konkreettista, totaalista filosofiaa” (mt., 15–16).

Tästä näkökulmasta juuri virtaavuuteen sisäänkirjoitettu kodittomuus mahdollistaa merkityksen synnyttämisen *luovan liikkeen*, jonka liitän väkevästi kuvittelun ja leikin aktiini sekä niissä aktualisoituvaan uudistumisen kykyyn kanssa-kuvitella ja liittyä maailmaan. Samoin tuntuu Bachelard virittävän merkityksellistymisen koetun tiedostamisen liikkeen materiaaliseseen vuorovaikutukseen ja siinä koettuihin vaikutelmiin kinesteettisesti *heräämisenä*; uneksintaan aina ”uudelleenvirkoavana universumina”, hentonä henkäyksenä ”joka lähtee uneksijan läpi kulkevista asioista”, kuvaten mehukkaasti vedelle omistautuneen olennon uudelleen orientoitumisen taukoamatonta *huimauksen tilaa* veden ollessa väliaikaisuuden elementti; jatkuvaa kuolemaa substanssin muuntuessa (mt., 16–17). Huimauksen tila konkretisoituu leikissä ja kuvittelussani loputtomasti uusiin merkityksiin virkoavina ja hajoavina universumeina, aistivana aistittavaan avautuvassa yhteydessä, kykynäni siinä jäsentä toisin, toisiin, jäsentäen toista, yhtäaikaisena luomisena ja luoduksi tulemisena.

Ekotoni kahden tai useamman vierekkäisen ekosysteemin aktiivisena vuorovaikutuksena kykenee tuottamaan jotakin sellaista, mitä kummassakaan ekosysteemissä ei alun perin ollut (ScienceDirect 2025). Mitä on tämä tuntemattomiin tulevaisuuksiin kurottava potentiaali? Onko ekotoni elettyä orgaanista utopiaa, utooppista materian mielikuvittelua itse- ja kanssailmaisuna? *Kuvittelu tietämisenä* linkittää ekotonin jäsentymisen kykynä mielestäni mainiosti Pilvi Porkolan, Suvi Salmenniemen ja Hanna Ylöstalon (2022) näkemyksiin leikin radikaalista potentiaalista, kuvittelusta sosiologisen yhteiskuntakritiikin praktiikkana ja *mahdollisen pedagogiikkana*, edistäessään yhteiskunnallista muutosta etsimällä vaihtoehtoisia tietämisen tapoja ja paljastamalla kuvittelussa yhteiskunnan perustuksina vallitsevien sitoumuksiemme konstruktioita. Olennaista on heidänkin havaintonsa siitä, että juuri henkilökohtaisiin havaintoihin juurtuva kuvittelu mahdollistaa tietämisen merkityksellisenä ja siten poliittisena. Tulevaisuus ei ole jotakin eletystä nykyhetkestä irrallista. (Porkola ym. 2022, 85–91.) Kuvittelua ei tulekaan määrittää sattumanvaraisena keksimisena, vaan leikkiessä se kiinnittyy materiaaliseseen luovaan vastukseen, aistittavan todellisuuden kanssa-mahdollistumiseen ja uudistumiseen.

Leikkien maailmaan liittyminen rinnastuu tulkinnassani rakenteellisesti läsnäolossaan, kokemuksellisuudessaan, ennakoimattomuudessaan, paikallisuudessaan ja

toiminnallisuudessaan fenomenologisesti virittyneeseen taiteelliseen työskentelyyn ja taiteellisen tutkimuksen orientoitumiseen, niiden kyetessä lähestymään ja jäsentämään ilmiöissä myös niiden ei-käsitteellisesti ilmenevää. Laura Gröndahlia (2023) seuraillen tutkimus taiteessa tai taiteen kautta (*research in/as/through art*) ymmärretään tietämisen tapana, omakohtaisuudesta avautuvana ja taiteellisesta prosessista käsin ja sen keinoin syntyvänä ymmärryksenä maailmasta. Taiteellisen tutkimuksen mahdollistaessa ja tunnistaessa erilaisia tietämisen tapoja, se rikastaa nähdäkseen luonnontieteellisen tutkimuksen rinnalla ymmärrystämme todellisuudesta jonakin koettuna. Mielestäni on ainoastaan eettistä tunnistaa ja tunnustaa inhimilliset kytköksemme tiedonmuodostukseen. Emme pääse irti ruumiillisuudestamme kiinnittyneestä havainto- ja kokemusvirrastamme, eroon maailmasta jonakin läpielettyä.

Miten vesi ilmentää *kykyä* olla luovasti *kanssa*? Miten määrittyvät leikityt vedet ja miten vesi leikkii meitä uusiin merkityksiin? Virtaako vesi luottamuksen narratiivissa? Epifyyttini leikkii ajatuksella ja lähtee koetusta ilosta ja ruumiillisuudesta osallisuuden maailmasuhteenä, kuvittelussa liittymisestä ja eläytymisestä tietämisenä: ei ole lätäkköä lätäkkönä.

Kanssa-vasten-läpi-myötä-kautta

Arkkitehti Juhani Pallasmaa nostaa *Vesi ja Unet* -teoksen jälkikirjoituksessaan esiin Bachelardin näkemyksen materiaalisesta mielikuvituksesta, ”aineesta muodon alitajuntana”; materiaalin kautta ja kanssa uneksimisena, jossa aineen meissä herättämät mielikuvat ja tuntemukset nousevat kosketusaistin kautta *merkityksellisinä* näköaistin rinnalle, Bachelardia lainaten joinakin ”jotka silmä nimeää, mutta käsi tuntee ne jo” (Bachelard 2015, 187). Tarja Ranniston (2007, 20) käännös ympäristöestetikko Arnold Berleantin runomuotoisesta *esteettisen osallistumisen* kuvauksesta avaa niin ikään aistista maailmasuhdetta sekä pois-oppimisena tieteellisen tiedon muodollisista vaatimuksista että pelkän esteettisen mielihyvän etsinnästä, ulottaen kokemuksemme kokonaisvaltaisuuden myös katseelta saavuttamattomaan – Berleantin sanoin sinne, mikä avautuu selkäni takana, pääni yläpuolella ja jalkojeni alla... kaikkialla luonnossa aistittaviin kinesteettisiin tuntemuksiin, vaatteeseeni takertuvan oksan nykäisyyn, ääniin, tuuleen, luonnon salaperäisyyden kunnioittamiseen.

Lapsi huomasi nopeasti, että purossa oli lehtien ja oksien tekemiä tukoksia ja alkoi avata niitä kepillään. Liityin mukaan oman keppini kanssa. Siirtelimme pois oksia, kiviä ja edellisyksyistä lehtimassaa. Virtans kiihtyi auetessaan. Se aiheutti lapsessa kiihtymystä ja motivoi häntä jatkamaan. Yhdessä kohtaa uoma virta ankesi niin, että alkoi kuulua lirinää. Kuuntelimme ääntä. Mitä lapsi sanoikaan, kun kysyin mitähän se puro sanoo?

”Nyt minä virtaan.”

Jotenkin noilla sanoilla lapsi vastasi. Se sai minut ajattelemaan, että veden tahto on virrata. Että lapsi tunnistaa tuon elementaarisen tahdon, liittyy ja eläytyy puron tahdon liikkeeseen leikissään.

Määrittelen *toisen* laajasti myös ei-inhimillisenä ilmiönä ja toimijana, ulottaen Anna Krzywoszyńskan (2024) tapaan yhteiskunnallisen toimijuuden niin maaperään, ilmaan kuin veteenkin. Antti Salminen ja Tere Vadén (2018, 63) käyttävät ilmausta *metabolinen napanuora* kuvatessaan rajan *liudentumista* elollisen ja elottoman välillä, hahmotellessaan inhimillisen kytköstä ei-inhimilliseen, elottoman jatkumista elollisessa ja elollisen olemassaolon ehtona, ”elottomasta” aineina, joista elolliset koostuvat, joita ne tarvitsevat, erittävät, muuntavat ja hajottavat. Maurice Merleau-Pontyn fenomenologisissa jalanjäljissä näen, ettei toisen

vaikutus meissä edellyttä tietoisuuttamme siitä: Maailma *sidoksena* jäsentyy minussa aistittuna, koetussa merkityksessä ruumiillisesta alustani alkaen, sillä ”olemme jo maailmassa, ennen kuin ajattelemme, millainen se on” (Hotanen 2010, 135).

Ja aivan kuin Bachelard uneksiessaan todellisuutta koettuun merkitykseen, uskaltautuisi vielä Merleau-Pontyakin syvemmälle tähän ruumiillisuuden ja maailman alkemistiseen, ekotoniseen liemeen ja samalla tämän epifyytin valossa ekologisen kriisin kannalta kaikkein keskeisimpään, eksistentiaaliseen kysymykseen vuorovaikutuksemme laadusta, siitä, *miten* me olemme maailmassa – kysymykseeni leikistä liittymisen kykynä ja todellisuuden luomisesta merkitysten luomisen taitona; ”...*uneksinta edeltää pohdintaa. Ennen kuin tulemme tietoiseksi maisemasta, olemme uneksineet sen*”, muotoilee Bachelard (2015, 14), sijoittaen ”uneksinnan pääjuuren varhaislapsuuden suureen ja yksinkertaiseen tiedostamattomaan” (mt., 117). Samaan tapaan materiaalisuudessaan huokoinen ja tiheä merkityksellistymisen luova *kanssa-vasten-läpi-myötä-kautta*-liike ruumiillisena maailmasta erottamattomana jäsentymisenämme maailmaan konkretisoituu tulkinnassani myös Neimaniksen virtaavassa veden käsitteessä, tavoiteltavana kykynämme sulautua, läpäistä ja ylittää redusioimatta itseämme joko-tai, *as ”a new hydro-logic”* (Neimanis 2012, 102–103).

Tutkija kanssa-toimijana

Tunnen tarvetta tarkentaa tähän *koettuun vastaavuuteen* maailman kanssa luottamuksena, ja luottamukseen osallisuudessa ja jatkuvuudessa *tulevaisuuteen* avautuvana liikkeenä ja narratiivina, soveltaen sitä tutkimuksessa tavoiteltavana lähtökohtana ja asenteena. Artikkelissään *Four Problems, Four directions for environmental humanities* Neimanis, Åsberg ja Hedrén (2015) hahmottelevat humanistisen ympäristötutkimuksen orientaatiota *vaikuttavuutena* ajassamme, lähestyen antroposeenin kritisoiuakin käsitettä vastuullisena kasvamisena ulos luonto-kulttuuri-dikotomian kuvitelmastamme ja luotaamalla esiin tutkimusotetta, joka juurtuu toimijuuteen tietämisen kytkeytyessä arvoihin.

Tiedon eletyn merkityksellisyyden kytköstä tutkimukseen peräänkuuluttaa myös Robert Frodeman (2010) esseessään *Geostetiikkaa: New Orleans, maisema ja Eros*. Frodemanin tulkiten fysiikan mallin mukaisen ”objektiivisen” tiedekäsityksemme myötä siirryimme kuvitelmaan, että tieto itsessään on hyvää ja nähdäkseni juuri tästä näkökulmasta *kehityksenä* määrittyvää. Tällainen käsitys tiedosta sen käyttämiseen, käyttämättä jättämiseen tai väärinkäyttämiseen kytketyimmättömänä hyvänä Frodemanin mukaillen irrotti meidät ”ensimmäisistä ja viimeisistä kysymyksistämme”, siis platonilaisittain *hyvän* kysymyksestä ja tuosta hyvästä päämääränä, jossa tieto kytkeytyy sivistettyyn haluumme toimia tiedon perusteella. Frodemanin mukaan kysymykset kauneudesta ovat tulkinnallisia, mutta myös todellisia. (mt., 38–42.) Kytken tämän *todellisen* merkityskokemuksen vaikutuksen tunnustamiseen ja siitä nousevaan toimijuuttani kannattelevaan motivaatioon ja sen perusteluihin.

Neimanis kollegoineen tuntuu kaipaavan tutkijan rohkeutta kiinnittyä, vaikuttaa, vaikuttua ja kysyä hyvää – hyvää *kenelle*, vastavetona ”post-poliittiselle” ekologisen modernisaation ilmapiirille, jota leimaa käsitys siitä, että ympäristökysymykset ovat lähinnä teknisen hallinnan kysymyksiä, tai jossa ”vihreä” kuluttajuus määritty *hyvänä* kyseenalaistamatta kuluttamisen uusliberalistista, kapitalistista perustaa ympäristöongelmien juurisyyntä (Neimanis ym. 2015, 75–76). Myös Juha Varto (2017) hahmottelee taiteellisen tutkimuksen yhteydessä tietämistä oivaltamisena ja vuorovaikutuksellisenä toimintana nostaen esimerkikseen keskiaikaisen islamilaisen mystikon ja teologin, al-Ghazalin, jolle tietäminen tarkoitti kokonaisvaltaista ”sydämen ja mielenliikutusten tiedettä”, ja jolloin tietämisessä on kyse, kuten Frodemanillekin, kanssakäymisen tieteestä maailman kanssa. Varton mukaan al-Ghazalille tiede on ”vavisuttava, sisäisesti vakuuttava käsitys”, ja tietäminen on ”tietämisen kipua”, jossa maailma liikuttaa meitä ja mieltämme (mt., 26–28). Näin tietäminen kiinnostavasti palautuu konkreettiseen liittymisen ja muodonmuutoksen rajoja rikkovaan *liikkeeseen*:

Bachelardin *huimaukseen*, ekotoniin – yhteydessä merkityksellistymisenä, kykynämme muotoutua suhteessa, aineellisesti toteutuvana ja edelleen ympäristöömme meistä vaikutuksensa ulottavana ilmaisuna.

Kommunikaatio merkityksinä ei siis riipu vain ”faktoista” vaan *tapahtuu* tunnelmina, assosiaatioina ja mielikuvina (Neimanis ym. 2015, 77–78). Tärkeänä humanistisen ympäristötutkimuksen vaikuttavuuden kannalta näyttäytyykin se, miten kuvaamme ajassamme kokemaamme epävarmuutta. Neimanis, Åsberg ja Hedrén viittaavat tutkitusti positiivisuudessaan tulevaisuuteen suuntautuvan narratiivin kykyyn kannatella ajassamme tarvittavaa toimijuutta, sen sijaan esimerkiksi ilmastomuutoskeskustelua hallitsevan apokalyptisen, kiireen ja hädän narratiivin ollessa tehottomampi sen kiihdyttäessä vieraantumisen kokemusta (mt., 77–78).

Toinen ilmaisuna

Lapsi on kaksivuotias. Hän seisoo päiväkodin pihalla lätäkön reunalla ja hyppää siihen kaikin voimin. Vesi räiskähtää korkealle. Kuulen lapsen sanovan itselleen ääneen ”hyvä lätäkö”.

Mietin, mikä tekee lätäköstä hyvän?

Mitä on roiskahdus artikulaationa? Miten lähestyä vettä ilmaisullisena toisena? Kysymys pyrkimyksessään käsitteellistää jotain havaintokokemuksessani käsitteettömästi ilmenevää on vaikea ja vaivalloinen, mutta ajassamme välttämätön esittää. Eikä vaikeus piile nähdäkseni veden näennäisen mykässä vieraudessa vaan kytkeytynee mukavuusalueellemme, ”epistemologisen monokulttuurin riskiin” (Neimanis ym. 2015, 69), meidän rajalliseen tapaamme määrittää toista, olemassa olevaa. Kysymys siitä, mitä voidaan tietää, kytkeytyy *muotoon*, tai sen jähmyyteen – kysymisemme tavassa syntyvään ja siinä määrittävään mahdollisuuteen tavoittaa jotakin ilmiöstä.

Taiteilija ja pedagogi Ove Ek näkee kysymisen tapamme rajoittuneisuuden keskeisenä syynä ympäristöongelmiin, kuin jatkuvana vuorovaikutuksellisenä ristiriitanamme luonnon kanssa, ja Goethen ilmiöajatteluun viitaten korostaa havaintomaailman ilmenemisen välittömyyttä meille sekä tämän havaintoyhteyden säilyttämistä kokonaisemman ja moni-ilmeisemmän todellisuuden hahmottamiseksi (Värri & Niinivirta 2018, 9). Ek lähestyy luontoa fenomenologisesti koettuna ja meihin vaikuttavana ilmaisullisuutena, joka ilmenee muotoina ja väreissä, niin tuoksuisa, kosketuksessa, mauissa kuin ääninä. Tämänkaltaisen *aistinen ajattelu*, kuten Ek Pallasmaan visuaalista ajattelua käsitteellisestä ajattelusta eroavana maailmaan liittymisen tapana kutsuu, pyrkii lähestymään ilmiötä *välittömästi* kaikkine koettavine laadullisuuksineen, ajatteluna suoraan ilmiöissä riisumatta luontoa omasta ilmenemisestään malleiksi tai kaavoiksi. (mt., 7–8.)

Ek pitää aistimaailmaa primäärinä sekä välittömän maailmasuhteen synnyttämisen edellytyksenä. Hahmottaessaan näin luonnon aistittavaa ilmaisullisuutta liittymisemme mahdollistavana, ja siten välittömän maailmasuhteen synnyttämisen kenttänä, Ek kysyykin, miksi kokemamme ilmeinen vaikuttavuus sivuutetaan ikään kuin jonakin ylimääräisenä? Onhan kasvin värillisyyksillä Ekille *itseilmaisua*, johon voimme syventyä kuin vieraan kielen oppimiseen kysymällä havainnoiden sitä, *miten* kasvi toteuttaa aineellisuuttaan. (mt., 8–10.)

Ekille taiteellinen työskentely näyttäytyy menetelmänä paneutua toisen ilmenemisen tapaan sen mahdollistaessa kehollisen, hahmottavan tekemisen ja sitä kautta liittymisen tarkasteltavaan ilmiöön tai tapahtumaan (mt., 10–12). Jaana Parviainen (2006, 50) nostaa fenomenologisen menetelmän kohdalla esiin *jos-niin-rakenteen*, Husserlin esittelemän ”geneettisen fenomenologian idean”, jonka mukaan asiat eivät ilmene meille yhdessä hetkessä tapahtuvana kokemuksena, vaan ilmiöiden olemus alkaa paljastua meille vähitellen toiminnallisuuden ja kinestesien kautta, osallisina ja suuntautuneena toiminnalliseen

reflektiiviseen virtaan, jota ohjaa ilmiön ilmenemisen luonne. Keskeistä toisen kokonaisvaltaisessa hahmottamisessa on prosessina avautuva ajallinen ulottuvuus, ja Ek luokin tilahahmon rinnalle käsitteen *aikahahmo*, jossa ilmiö ilmenee ilmaisuissaan meille muodonmuutoksessaan *hakiessaan subdettia* maailmaan (Värri & Niinivirta 2018, 10).

Toisen ajallisesti ilmenevää laatua hahmottelee myös Joonas Taipale (2016, 56–60) artikkelissaan *Toisten kokeminen ja mielentilojen melodisuus*, viitaten kokemukseemme varsin vetisesti ”jonakin joka virtaa tai soljuu”. Taipaleen näkemyksen mukaan toiset ihmiset hahmottuvat meille ajallisina kokonaisuuksina, joissa kokemuksemme heistä muistuttaa rakenteellisesti musiikkikokemusta. Kuten melodiakin syntyy sitä *kuunneltaessa*, Taipale korostaa, kuinka koettu merkitys ilmenee aina vain suhteessa ajalliseen jatkumoon, jota vasten osatekijät kokonaisuutena hahmottuvat. Toisen kehkeytyvä laatu rinnastuu melodisuuteen kokemukseemme ajallisessa virrassa, siinä, kuinka melodian muodostaa se erityinen *tapa, jolla äänet subteutuvat toisiinsa* – koettuna tunnelmana, tyylinä tai suuntana. (mt., 61–62.) Samaan tapaan Anya Daly (2018) avaa Merleau-Pontyn näkemystä siitä, kuinka tapamme olla olemassa on pikemminkin ”*minä kykenen*” kuin ”*minä olen tai minä tiedän*”, ja tämänkaltaisen toiminnallinen olemassaolo viittaa Dalyn mukaan muille näkyvään, havaittavaan, tunnistettavissa olevaan kehkeytyvään ilmaisuun, olemassaolon *tyyliin*, tapaan lihallistua – ”*a manner of being flesh*” (Daly 2018, 20) – Ekin ajatuksiin punoen, kuin vieraan kielen ensimmäisinä ymmärrykseeni avautuvina artikulaatioina. Nähdäkseni juuri tämä aineellisuuden jaettua ilmaisullisuuteen kietoutuva toimijuus avaa toimijuuden ja osallisuuden määritelmän pois ihmiskeskeisyydestä.

Toisen määrittelyn paino

Miksi aistejamme puhuttelevat ominaisuudet eivät olisi ilmiötä määrittäviä ominaisuuksia? Miksi veteen heijastuvaa auringonvälkettä ei lasketa? Sillä eikö se, miten herkistyn määrittämään vedet, määritäkin niitä suhteessa minuun, määritä vesiini sisältyvät mahdolliset ja mahdottomat? Eikö se, miten vesiäni määrittelen, ohjaakin sitä, mitä havaitsen tai odotan havaitsevani, mitä pidän tuossa koetussa suhteessa ongelmallisena tai toivottavana? Sillä ei liene määrittelijästä ja kokijastaan vapaata universaalia virtaa, tuskin Marsin kuivuneissa joissakaan. Vaan aina ilmenevinä suhteina: pesä- ja piilopaikkoina, vastavirtaan, sukkelletuina tai soudettuina, munuaisina, kiduksina, helmiäisenä. Lapsivesistä sumuiksi tihentyvinä, sileiksi hioutuneina graniittikallioina.

Asioiden huokoisuus mieltyy mahdollisuuksina muutokseen (Porkola ym. 2022). Ekille orgaaninen kasvi näyttäytyy plastisuudessaan jäykkien ajattelutapojemme haastajana (Värri & Niinivirta 2018, 10), ja Bachelard näkee vetisyyden meissä virtaavana, yhteen sulattavana mielikuvituksen laatuna kykenevän pehmentämään liian suoraa suhdettamme objekteihin, jossa maailma uhkaa hajota erillisyyksiksi, ”vieraiden kiinteiden, hengettömien ja suhteettomien yksityiskohtien rykelmäksi” (Bachelard 2015, 21). Mitä olisi vedenkaltainen ajattelu? Toinen melodisena metamorfoosina? Bachelardin ajatus assosioituu kysymykseeni ja kuvittelun käsitteitä *elävöittävään* voimaan, kun hän syvyyden unisissa mielikuviissaan havaitsee muotojen olevan kuin pukuja ja viivoihin vangittua elämää; ”... *vain materia säilyy*. Tällaiselle mielikuviukselle on selvää, että kaikki muotoon perustuva hajoaa, substanssiin perustuva ei” (mt., 127).

Päiväkodin nurkalla on mutainen kulmaus, missä lapset kieriskelevät. Leikin tarkoitusta ohjaa mutaantuminen. Se vaatii antautumista keستماتomaiseen kiemurtelevaan liikkeeseen.

Tuo veden ja maan synnyttämä muodoste, ilmiö: muta imeytyvänä, tottelemattomana likana ja siten baasteena. Mudan peitossa oleva lapsihan saa aikuisessa useimmiten aikaan vastareaktion, kuten sai tänään minussakin:

”Miten me nyt ikinä mennään bussiin?”

Ei ole ilmiötä sinänsä. Humanistinen ja yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus on aina haastanut ajatuksen siitä, että luonto vain ”on” (Neimanis ym. 2015, 71), ja tähän luovaan merkityksessä jäsentymisen liikkeeseen tarkentuu mielestäni ekologisesti ja sosi-aalisesti kestävämmän kanssa-elämisen vastuu ja mahdollisuus. Määritelmämme perustelevat ja perusteluissaan yhteiskunnallisesti oikeuttavat toimintaamme. Mitä tarkoitamme edistyksellä? Älykkyydellä? Käsitteidemme syvyys, tarkkuus ja ristiriitaisuus, *toiseen jonakin minua luovana* sisällyttämäni koettu *vaikuttaa*. Määritelmämme jäsenyvät narratiiviin, josta käsin luomme todellisuutta, ja jota vasten oma toimintani koettuna mielekkyytenä ja iden-titeettinä niveltyy. Kilpailun ja liittymisen narratiivi eroavat toisistaan. *Varten* vai *vasten*? Todellisuutemme on inhimilliseen ruumiillisuuteemme kiinnittynyttä tulkintaamme luke-mattomista toisista. Tulkintamme *kestävyys*, ja siten eettisyys, riippuu kyvystämme ja herkkyydestämme aistia ja eläytyä. Leikki ja taide kutsuu ja venyttää merkityskokemusta. (Schaafsma 2024.) Väitöskirjatutkija Sonja Holopainen pitää mainontaa rakenteellisen ylikulutuksen ajurina sen luodessa keinotekoisia tarpeita ja normalisoidessa tietynlaista kulutusta kiihdyttären sitä kestävämmästä (Yle 2025). Onko kyvyllämme tai kyvyttömyy-dellämme kokea merkitystä yhteyksien riippuvuuteemme kuluttamisesta?

Liittymisessä tietäminen

”Työskentelevä käsi tarvitsee oikeanlaisen seoksen maata ja vettä tajutakseen, mikä on muotoon ja elämään kykenevää materiaa.” (Bachelard 2015, 22)

”Nyt hän tietää, että on tilanteita, joita on mahdoton kommunikoida ja joita voi ymmärtää vain olemalla niissä mukana.” (Merleau-Ponty 2013, 166)

Lapsuuteni luonnossa leikkimisen synnyttämät aistikokemukset vaikuttavat minussa yhä tuntemuksina ja kykyinä, jotka kantavat ymmärrystä materiaalisen maailman lainalaisuuksista. Uskon, että kyse on osallisuuden kokemuksesta, johon liittymisen kyvyllä toistuvasti viittaen. Jaan Bachelardin näkemyksen siitä, etteivät ”kuvittelun syvät ravintojuuret” ole kuvissa, vaan tarvitsevat elinvoimaisina kehkeytyäkseen materiaalisemman, kietovamman läsnäolon (Bachelard 2015, 121). Kyse on eläytymisessä tietämisestä ja sen ruumiillisesta perustasta. Ruumis tunnistaa, muistaa, merkitsee, ymmärtää ja uneksii materian kautta.

Jaana Parviainen (2003) lähestyy artikkelissaan *Kinaesthetic Empathy* filosofi Edith Steinin ajatteluun pohjaten *empathiaa tietämisenä*, liikkuvan eletyn ruumiimme kautta avautuvasta orientaatiosta ja mahdollistumisesta käsin. Kiinnostavasti Parviaisen Stein-tulkintaa seuraillen *empathia*, orientaationa toiseen, on reaktion sijaan kokemuksen edellytys (mt., 160). Parviaista edelleen tulkiten *empathia*kykyini kietoutuu ruumiini topografiaan, joka kartoittuu yksilöllisessä kokemuksessani ja siinä paikallistuvana, liikkeessä merkityksellisty-vänä ymmärryksenä, vaikkamme koskaan voikaan tavoittaa toisen alkuperäistä kokemusta. Eläytymistä tietämisenä onkin nähdäkseni tarkasteltava yhteyden kysymyksenä, ei niinkään tietämisenä toisesta, vaan toisen kanssa. Onko toinen ilmaisevaa toimijuutta ja siten sellaisena, aistisesti, kinesteettisesti kohdattavissa?

Tämä merkitykseen uneksinta toista vasten kytkeytyy luontosuhteeseemme. Stein viittaa Parviaisen (mt., 156) mukaan kykyymme eläytyä liikkeessä myös kasvien elämänilmiöihin. Bachelard (2015, 17–18) kuvaa, kuinka synnyinseutu – lapsuuden koettu ympäröivä luonto – ei ole mittoja vaan materiaa: ”...graniittia tai multaa, tuulia tai kuivuutta, vettä tai valoa”, ja juuri tästä eletystä materiaalisuudesta uneksintamme nousee ja saa organisen voimansa,

juuri siitä ovat Bachelardille mielikuvamme peräisin. Hän puhuu käsien työstämisen kautta *liittymisestä materiaan* todellisuuden dynamiikan ymmärtämisenä, joka syntyy, kun käsi työstää sitä rakastavasti myötäävää ja kapinallisesti vastustavaa ainetta (mt., 22). Ja niin tunnen minäkin, vuosikymmeniä myöhemmin, missä hanki kantaa askeleeni tai milloin lumesta rakentamani muoto on vaarassa romahtaa. Tunnen mäntykankaan tuoksusta päivän lämpötilan. Tunnistan teini-ikäni huhtikuisen valon kaipauksena.

Elävä yhteys tietämisenä

Kevät merkitsee erilaista leikkiä suhteessa talveen. Franz Krause (2013) kehittää artikkelissaan *Seasons as Rhythms on the Kemi River in Finnish Lapland* näkemystä vuodenkierrosta sitä ilmentävistä rytmisyyksistä käsin tutkimalla Kemi-joen varren asukkaiden toiminnallista elämäntapaa vuorovaikutuksena. Hän ei pyri hahmottamaan vuodenaikoja tarkkarajaisina konsepteina eikä erottelemaan niitä laskennallisesti toisistaan, vaan lähestyy kysymystä niiden olemuksesta jonakin elettyä, sosioekologisenä ilmiönä, Tim Ingoldin *taskscape*-käsitteen *musikaaliseen* laatuun viitaten (Krause 2013, 28). Huomio kohdistuu jälleen liittymisen kykyyn, havaintoihin siitä, kuinka ihmiset elävät kausiluonteisesti ympäristössään. Krauselle kysymys on sosiaalisten ja kulttuuristen toimintojen erottumattomasta kietoutumisesta vuodenkierron synnyttämiin muutoksiin ympäristössä. Samaan tapaan havainnoissani kevät sulavine lumineen merkitsee leikkien ympäristöönsä liittyvälle omanlaisesti materialisoituvia vetisiä koreografioita ja niissä ilmenevää minuutta ja sinuutta.

Lapset ovat yhdessä kantaneet kalliolta löytämiään isoja jäälevyjä nurmikolle. He näyttivät silminnähden ylpeiltä. Päätin, että heidän pyrkimyksensä oli ollut saada jäälevyt pysymään mahdollisimman suurina ja ehjinä, minkä on täytynyt vaatia hienovaraisuutta ja taitoa. Riita, määräily tai kiire olisi hetkessä rikkonut jään.

Elivätkö lapset veden jäisessä materiaalisuudessa *toisen* haurauden ja herkkyyden jaettuna merkityskokemuksena ja arvona, joka ilmeni tietäntyyllisenä kommunikaationa ja toimintana? Johanna Aromaa ja Miia-Leena Tiili (2018) viittaavat antropologi Thorsten Gieseriin, jonka mukaan myös merkitykset ovat tavoitettavissa kinesteettisen kokemuksen pohjalta tämän kokemuksen määrittäessä tunnustelevana vuorovaikutussuhteena *miten jokin on*. Kinesteettinen empatia määrittänyt siten kykynä tunnistaa toisen liikkeitä omassa ruumiissa, mutta myös kykynä ymmärtää näiden liikkeiden merkitystä toiselle. Parviaista seuraten he kuvaavat, kuinka empatia mahdollistuu ruumiini topografian pohjalta ymmärrettyinä ominaisuuksistani, taidoistani ja toiminnastani kehkeytyvänä dynaamisena rakenteena, joka mahdollistaa empaattisen yhteyden toiseen ruumiinkokemuksena sekä ruumiillisen tiedon menetelmänä. (Aromaa & Tiili 2018, 268–269.) Ruumiillinen tieto ei ole helposti sanoitettavissa, mutta Jaida Kim Samundraan viitaten Aromaa ja Tiili muistuttavat, ettei tietoisuus edellytä kielellistämistä, eikä sanattomuus tee toiminnasta merkityksetöntä. Ruumiillinen tieto on heille kykyä ”kommunikoida refleksiivisesti ja älykkäästi ympäristönsä *kanssa*”, ollen siis ajattelun, ruumiin ja ympäristön yhdessä synnyttämä kokonaisuus. (mt., 264–265.)

Ympäristö on lapselle materiaallinen kanssa-toimija (Huhmarniemi ym. 2020, 206). Voiko lapsen kyky liittyä leikissä ja kuvittelussa *ruumiillisena, empaattisena tietämisenä* hahmottua ekologisesti ja eettisesti kestävämmän maailmasuhteen analogiana? Palaan ekotoniin yhteismuotoutumisena, veteen luovana liittymisen kykynä ja eläytymiseen kanssa-tietämisenä. Hahmotan vetisyyden transformatiivista liikettä refleksiivisenä ja älykkäänä kommunikaationa ympäristön kanssa. Lähestyn leikkiä ekotonin ja veden ilmaisuna,

jonakin muotoutumisessaan – elävänä toiminnallisena suhteena, joka läpäisee ja kietoo toteutumiseensa lapsen ja ympäristön mahdollistaen ne yhä uusissa merkityksissä toisissaan. Neimaniksen (2012) ilmaisua kertaalleen lainaten: *as a new hydro-logic*.

Aistivina olemme aina jo osallisia aistittavasta maailmasta. Tämä osallisuudesta avautuva maailma on lapselle primääri, mikä Ekin ajatuksiin palaten mahdollistaa välittömyydessään luovemman maailmasuhteen. Neimanis, Åsberg ja Hedren (2015, 80–82) nostavat esiin juuri *kuvittelussa* syntyvän mahdollisuuden löytää uusia tapoja olla suhteessa ympäristöön. Heidän mukaansa elinympäristö *vaikuttaa* paikallisten asukkaiden arvomaailmaan ja toimintaan, sosiaalisen mielikuvittelemisen kykyyn ja sen rajoihin, korostaen sitä, ettei ympäristöongelmien *menestykseks* ratkaisu onnistu huomioimatta ihmisten haluja, motivaa-tiota ja arvoja.

Samalla tavalla vuorovaikutteisuudesta tai vetisestä kanssa-muotoutumisen dynamiikasta käsin näen, että ympäristö, jossa ja jonka kanssa lapsen leikki toteutuu, mahdollistaa ja määrittää leikkijää ja leikittyä toisistaan erottumattomina. Menestykseks määrittyikin koettuna ilona ja syvänä sitouttavana merkityksellisyytenä *suhteessa*. Menestys on elävää yhteyttä. Leikki lumessa, hämärässä, keväässä, asfaltilla tai rannalla synnyttää erilaisia mielikuvista, toiveista ja kyvyistä käsin muotoutuvia ja materialisoituvia leikin ilmaisuja – luoden erilaista toimijuutta ja identiteettejä, kokemuksellista, potentiaalista itsessä *totentumisen virtaa*. Leikin ympäristö merkityksellistyy lapselle kokonaisvaltaisesti hänestä itsestään erottumattomana ilmaisuna, materiaalisena luovana vastuksena, siinä ja sen elävyydessä mahdollistumisena ja toteutumisena, jota lapsi ei halua tuhota.

Lapsena rakastin oja ja lätäköitä, joissa leikin – jotka elin, olin leikkiessäni, jotka ilmaisivat itseään minussa, minua.

Lähteet

- Aromaa, J. & Tiili, M.-L. (2018) Empatia ja ruumiillinen tieto etnografisessa tutkimuksessa. Teoksessa Hämeenaho, P. & Koskinen-Koivisto, E. (toim.) *Moniulotteinen etnografia* 258–283. Ethnos-toimite. Ethnos, Helsinki. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019041612581>
- Bachelard, G. (2015) *Vesi ja Unet, essee materiaalisesta mielikuvituksesta*. ntaamo, Helsinki.
- Daly, A. (2018) Merleau-Ponty's aesthetic interworld: From primordial percipience to wild logos. *Philosophy Today* 62(3) 623–640. <https://doi.org/10.5840/PHILTODAY20181024231>
- Encyclopaedia Britannica (2021) *Ecotone*. <https://www.britannica.com/science/ecotone> (Luettu 3.9.2025)
- Frodeman, R. (2010) Geostetiikka: New Orleans, maisema ja Eros. Teoksessa Sepänmaa, Y., Heikkilä-Palo, L. & Kaukio, V. (toim.) *Jalo Kivi* 36–43. Maahenki Oy. Karisto, Helsinki.
- Gröndahl, L. (2023) (toim.) Taiteellinen tutkimus. Teatterikorkeakoulun julkaisusarja 76. Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu, Helsinki. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-353-064-5>
- Hotanen, J. (2010) Fenomenologia ja luonnontieteet. Teoksessa Miettinen, T., Pulkkinen, S. & Taipale, J. (toim.) *Fenomenologian ydinkysymyksiä* 134–148. Gaudeamus, Helsinki.
- Huhmarniemi, M., Hiltunen, M. & Jokela, T. (2020) Pöheikön kutsu: taideperustaista ympäristökasvatusta pohjoisen luontokulttuurissa. Teoksessa Kyrönlampi, T., Mäkitalo, K. & Uitto, M. (toim.) *Esi- ja alkuopetuksen käsikirja* 199–219. PS-kustannus, Jyväskylä.
- Krause, F. (2013) Seasons as rhythms on the Kemi river in Finnish Lapland. *Ethnos* 78(1) 23–46. <https://doi.org/10.1080/00141844.2011.623303>
- Krzywoszyńska, A. (2024) *Humans making nature making humans*. Luento 22.11.2024. Oulun yliopisto ja Lapin yliopisto.
- Merleau-Ponty, M. (2013) *Filosofisia kirjoituksia*. Käännös Luoto, M. & Roinila, T. Nemo, Helsinki.
- Neimanis, A. (2012) Hydrofeminism: Or, on becoming a body of water. Teoksessa Gunkel, H., Nigianni, C. & Söderbäck, F. (toim.) *Feminist Thought and Practice*. Palgrave Macmillan.
- Neimanis, A., Åsberg, C. & Hedrén, J. (2015) Four problems, four directions for environmental humanities: Toward critical posthumanities for the anthropocene. *Ethics and the Environment* 20(1) 67–97. <http://dx.doi.org/10.2979/ethicsenviro.20.1.67>
- Parviainen, J. (2003) Kinaesthetic empathy. *Dialogue and Universalism* XIII(11–12) 151–162.
- Parviainen, J. (2006) *Medusan liike*. Gaudeamus, Helsinki.
- Porkola, P., Salmenniemi, S. & Ylöstalo, H. (2022) Kuvittelua opettamassa: Pedagogisia näkökulmia poliittiseen mielikuvitukseen. *Sosiaalipedagogiikka* 23(2) 85–96. <https://doi.org/10.30675/sa.116952>

- Rannisto, T. (2007) *Luonnon estetiikka*. Multikustannus, Helsinki.
- Salminen, A. & Vadén, T. (2018) *Elo ja anergia*. niin & näin -kirjat 98. Eurooppalaisen filosofian seura.
- Schaafsma, H. (2024) Veden leikit. *Tiede- ja taidelehti Kide* 2. Lapin yliopisto.
- Schaafsma, H. (2025) Julkaisematon novellikäsikirjoitus.
- ScienceDirect (2025) Ecotone. <https://www.sciencedirect.com/topics/agricultural-and-biological-sciences/ecotone> (Luettu 20.5.2025)
- Taipale, J. (2016) Toisten kokeminen ja mielentilojen melodisuus. *niin & näin* 16(4) 59–68. <https://files.netn.fi/sites/www.netn.fi/files/netn164-12.pdf>
- Yle (2025) Mainonnan rooli pitäisi tutkijan mukaan kyseenalaistaa laajasti: ”Tuntuu oudolta, koko ajan saa myydä jotain”. 6.4.2025. <https://yle.fi/a/74-20154002> (Luettu 23.5.2025)
- Varto, J. (2017) *Taiteellinen tutkimus*. Aalto ARTS Books.
- Värri, V.-M. & Niinivirta, M. (2018) ”Luonto ilmaisee itseään” – Haastattelussa Ove Ek. *niin & näin* 25(2) 6–12. <https://netn.fi/wp-content/uploads/2020/12/netn182-03.pdf>

Aineistolähteet

Kursivoidut otteet on koostettu kirjoittajan omista havainnoista etnografiseen vettä käsittelevään pienoistutkielmaan *Leikin vedet, veden leikki*, Lapin yliopiston luontokulttuurien ympäristösosiologian kurssilla 2024.